
CONTEMPORARY DEFINITION FOR CREATIVITY

Elka ValchevaSU “St. Kl. Ohridski, Faculty of Sciences, Education and Arts, Bulgaria, elka.b.valcheva@gmail.com

Abstract: The report examines the central role of creativity in the future post-information society. There is a call for a pragmatic approach to the study of creativity, which as a consequence bears recognition of the dynamic nature of this phenomenon. At the heart of the proposed theoretical framework is the very definition of creativity, which is transformed from static to dynamic. Starting from the static central definition and considering the auxiliary definitions for the area of focus and purpose of creativity, creative personality, creativity of the individual, creativity of the environment, creative process, product of creative process, potential for creativity, product presentation and evaluation, the nature of creativity should be clarified. The new definitions have been shown to be fully compatible with the existing set of research in the field of creativity, as well as increase the effectiveness in proposing new approaches to research in support of the consideration of new theoretical hypotheses and developments. Creativity is considered to be a foundation that does not yet have a clear and precise definition because of its uniqueness. This complete lack of consensus on what research considers important in this area is a major problem. There is no consensus on exactly what creativity is. Without a proper definition, creativity researchers cannot do any research, first they must determine creativity itself. There is a lot of ambiguity in the definition. The definition keeps coming back to itself, which makes it pretty difficult to determine what creativity really means. Various constructs and aspects of the definition of creativity of many contemporary scholars are proposed and discussed. Clarifying the definition of creativity is important for understanding its very essence, as a complex phenomenon and a leading skill in the 21st century. The nature of creativity as a characteristic of a person to generate new ideas, alternatives, solutions and opportunities in a unique and different way is clarified. Creativity is the ability to grasp something unpredictable, original and unique. The creative idea must be expressive, exciting and imaginative. It is a mirror of how beautiful one can think in any circumstance. Creativity is not genetic, it can be developed if one continues to learn and understand things with rare and exceptional perception. It is an activity to uncover something that was previously hidden. As the word implies, creativity is about creation. It is about mastering the power of the mind to think of new ideas, product plans, thought experiments, tastes, sensations or art. Creativity can be a form of expression or a way of solving problems. Anyone can be creative in any context, not just a genius privilege.

Keywords: creativity, modern definition, dynamism

СЪВРЕМЕННО ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЗА ТВОРЧЕСТВО**Елка Вълчева**СУ „Св. Кл. Охридски, Факултет за науки, образование и изкуства, България,
elka.b.valcheva@gmail.com

Резюме: Докладът разглежда централната роля на творчеството в бъдещото постинформационно общество. Има призив за прагматичен подход към изучаването на творчеството, който като следствие носи признание за динамичния характер на това явление. В основата на предложената теоретична рамка е самото определение на творчеството, което се трансформира от статично в динамично. Като се започне от статичната централна дефиниция и се разгледат спомагателните определения за областта на фокуса и целта на творчеството, креативната личност, творческия потенциал на индивида, творчески потенциал на средата, творчески процес, продукт на творческия процес, потенциал за креативност, представяне на продукта и оценката, следва да се изясни същността на творчеството. Показано е, че новите дефиниции са напълно съвместими със съществуващия набор от изследвания в областта на творчеството, както и повишават ефективността при предлагането на нови подходи към изследванията в подкрепа на разглеждането на нови теоретични хипотези и разработки. Творчеството се счита за основа, която все още няма ясна и точна дефиниция поради своята уникалност. Тази пълна липса на консенсус относно това, което изследванията считат за важно в тази област, води до голям проблем. Няма съгласие какво точно представлява творчеството. Без правилна дефиниция изследователите на креативността не биха могли да направят никакви изследвания, първо те трябва да определят самата креативност. В дефиницията има много неяснота. Определението продължава да се връща към себе си, което прави доста трудно да се определи какво всъщност означава творчеството. Предлагат се и се обсъждат различни конструкции и аспекти на

дефиницията на творчеството на много съвременни изследователи. Изясняването на дефиницията на творчеството е важно за разбирането на самата ѝ същност, като сложно явление и водещо умение през 21. век. Изяснен е характерът на творчеството като характеристика на човек да генерира нови идеи, алтернативи, решения и възможности по уникален и различен начин. Творчеството е способността да се схване нещо непредсказуемо, оригинално и уникално. Творческата идея трябва да бъде изразителна, вълнуваща и въображаема. Тя е огледало на това колко красиво човек може да мисли във всяко едно обстоятелство. Творчеството не е генетично, може да бъде развито, ако някой продължава да учи и разбира нещата с рядко и изключително възприятие. Това е дейност за разкриване на нещо, което преди това е било скрито. Както подсказва думата, творчеството е за създаване. Става дума за овладяване на силата на ума, за да се замислят нови идеи, планове за продукти, мисловни експерименти, вкусове, усещания или изкуство. Творчеството може да бъде форма на изразяване или начин за решаване на проблеми. Всеки може да бъде креативен във всеки контекст, не е привилегия само на гении.

Ключови думи: креативност, съвременна дефиниция, динамичност

1. УВОД

Творчеството и иновативността са залегнали в образователната политика на Европейския съюз и са образователен приоритет на много европейски държави, а термините “*креативност*” и “*иновативност*” присъстват в националните им програми, според изследване на ЕС (Cachia, R., Ferrari, A., Kirsti, Mutka, A., Punie, Y., 2010). В световен мащаб се осъзнава нуждата от ранното стимулиране на креативността като *водещо умение в 21. век*, което е в основата на иновациите и конкурентноспособността. Кредото на образователния лидер и експерт в областта на креативното образование *Кен Робинсън* е, че *творчеството днес е също толкова важно, колкото и грамотността и ние трябва да го третираме със същия приоритет*. Европейската референтна рамка за ключови компетентности за учене през целия живот разширява и видоизменя тези компетенции като включва освен знания, инициативност и предприемчивост, творчески изяви. В съобщението “*Преосмисляне на образованието*” от ноември 2012 г. към уменията на 21. век се отнасят формиране на *умения като критическо мислене, инициативност, предприемчивост, решаване на проблеми, сътрудничество, творчество и др.* (Михова, М., 2014). Стратегическата рамка за европейско сътрудничество в областта на образованието и обучението (ЕСЕТ 2020) е част от образователната политика на ЕС. В този документ са формулирани четири стратегически цели, като четвъртата е *разгръщане творчеството и новаторството, включително предприемчивостта, при всички степени на образование и обучение*.

2. ПОДХОД КЪМ ТВОРЧЕСТВОТО

Смятам, че в този информационен и високо технолоигчен век, тенденциите в развитието на педагогическото взаимодействие изискват по-ефективна, по-креативна организация на обучение в традиционното училище. На новата обществена реалност са необходими личности, умеещи да намират различни пътища, многопосочни решения, което води до себедоказване и успех. Търсеният ефект от преустройството е формирането на ерудирани, социално-адаптивни, креативни личности. Оттук произлиза централната роля на творчеството и динамичния характер на това явление, необходимо за формиране на креативно мислене и развитие на въображението, които са в основата на иновациите. За да бъде човек креативен, трябва да умее да гледа на света и нещата по нов начин или от различна перспектива. Това е възможно да се изгражда, формира, развива. То е умение, което може да се научи и усъвършенства, а не талант, който притежават малцина богоизбрани. Култивирането на креативността може да бъде забавен и лесен процес. Всеки трябва да получи възможност да развива тази способност с подходящи хора в подходяща среда за разгръщане на потенциала си като новатор и предприемчив мислител. Технологиите в днешния свят правят информацията достъпна за всеки, достойнството и самочувствието на човешките същества не могат да бъдат свързани с притежаването на знания, а по-скоро с трансформацията на това знание за генериране на нови идеи, креативно решаване и дефиниране на проблеми. Централна роля в бъдеще ще имат хората с гъвкав ум, способности за вземане на нестандартни решения и решаване на проблеми, естетически и дизайнерски поглед, генериране на оригинални идеи, т.е. креативните. Изследванията в областта на креативността имат за цел представяне на задълбочено разбиране и описание на феномена на творчеството във всичките му многостранни аспекти. Необходимо е, както развитие на творческото мислене, така и неговото практическо приложение във всички области на знанието. Основен елемент, от който трябва да се тръгне, за да се изгради нещо за творчеството е *определението* на самата креативност. Както е известно, за творчеството са дадени множество дефиниции. Съществува стандартно определение, но съвременните изследвания показват, че дефиницията за креативност се превръща от статична в динамична.

3. ДЕФИНИРАНЕ НА ТВОРЧЕСТВОТО

Креативността е сложна, комплексна материя за изучаване и науката не дава ясна завършена дефиниция за понятието „творчество“. Думата „креативност“ в превод от френското „creation“ означава „създаване“, а английското „creativity“ се превежда като „творчество“. Креативността може да се разглежда като способност за творческо мислене. Съществува разнообразие от дефиниции, определящи понятието „креативност“. Различни автори акцентират на различни негови характеристики, но преобладаващо е схващането, че определяща е новостта, създаването на нещо качествено ново, несъществуващо до сега, в намирането на принципно нов начин за решаването на проблема. Понятието „креативност“ означава „творение“, „създаване“ и има сложен характер. „Креативитетът е способност да се виждат нови отношения, да се продуцират необикновени идеи и да се отклонява от традиционните модели (начини) на мислене“ (Енци. по психология, 2010). Творчеството е феномен, при който се формира нещо ново и ценно. Създаденият елемент може да бъде нематериален (като идея, научна теория, музикална композиция, шега) или физически обект (като изобретение, литературно произведение или картина) <https://en.wikipedia.org/>. „Способността да се надхвърлят традиционните идеи, правила, модели и взаимоотношения“ (Dictionary.com). Някои автори поставят ударението върху качествата на личността, други - върху процеса на създаването, а трети върху създадения продукт. Думата „креативност“ се използва по различни начини, в различен контекст. Тя има неупловимо определение. Съществува статично определение за творчеството, което се превръща в динамично. Стандартното определение е двустранно: творчеството изисква както оригиналност, така и ефективност. Оригиналността е жизненоважна за творчеството, но не е достатъчна. Идеи и продукти, които са само оригинални, може да се окажат безполезни. Оригиналните неща трябва да бъдат ефективни, за да бъдат креативни. Подобно на оригиналността, ефективността приема различни форми. Тя може да бъде под формата на (и да бъде обозначена като) полезни, годни или подходящи. Ефективността може да бъде под формата на стойност. Авторите коментират и други думи предлагани към стандартното определение корекции за постигане на по-пълна и ясна дефиниция на творчеството като: полезност, вариация, ценна изобретателност, практичност, ефективна изненада, подходящи, адаптация към реалността, необичайност, валидност (Runco Mark, Jaeger Garrett J., 2012). „Креативност са иновационни процеси, които водят до продукти, идеи, процедури и дискусии, които са оригинални и полезни“ (Вугон, К., 2006). От статична дефиницията на творчеството се превръща в динамична, т. к. се предлагат множество разширения и допълнения към нея. Ще представя някои съвременни водещи дефиниции, отнасящи се до различните конструкти на творчеството. Една от характеристиките, които са общи за различните дефиниции е новост. Създаване на нещо ново. Това е нещо, което преди не е съществувало и в по-голяма или по-малка степен то е иновативно. Трябва да подчертая, че значението на тази иновация е в създаването, приносът, решаване на проблеми, обогатяване на всяка предишна идея, в крайна сметка имам предвид постигане на напредък, създаване на нови идеи и проекти, които наистина си заслужава да се завършат до край. Преодоляване на съществуващите норми, излизайки отвъд статуквото, осъществяване на нови връзки, виждайки невидими модели, привличане на вдъхновение и интуиция, използване на въображението си по нови начини и добавяне на стойност към живота на другите. Съществуващите дефиниции за творчеството съдържат философски загадки за естеството на новостта, ролята на признанието и ценностите на творчеството, смятат Ли Мартин, Ник Уилсън (2017). Тяхната разработка дооформя концептуално дефинициите на творчеството и ги разширява чрез използването на "откритие". Добавянето на „откриването и създаването на нови възможности“ към дефиницията на творчеството може да подпомогне теоретичното разбиране. Идентифицират творчеството с "откриване на възможност" и "въвеждане в съществуване" (Martin, L.; Wilson, N., 2017). Маккинън подчертава, че творческите отговори трябва да бъдат едновременно нови и адаптивни към реалността т.е. полезни. В теоретичната си статия Анатолий Хархурин (2014) предоставя разширена дефиниция на творчеството и го определя като 4-критериен конструкт, който включва атрибути на новост, полезност, естетика и автентичност. Новият атрибут определя, че творчеството носи нещо ново в битието, което представя нова концептуална рамка и модифицира или нарушава съществуващо. Атрибутът полезност предвижда, че творческата работа е важна забележителност в духовната, културната, социалната, политическата сфера или до моралните въпроси. Естетичният атрибут определя, че творчеството представя фундаменталната истинност на природата, което се отразява в съвършен ред, ефективно представя същността на феноменалната реалност и е задоволително сложно, изразяващо както напрежение, така и вътрешно противоречие. Атрибутът на автентичността постановява, че творчеството изразява вътрешната същност на индивида и се отнася към собствените ценности и вярвания към света. Тези атрибути създават сравнителна матрица, която може да се използва за оценка и сравняване на нивата на творчеството на произведения от различни области на човешките усилия (Harhurin, A., 2014). Съвременното определение на

творчеството се разшири от фокуса върху естетиката към практическите продукти в науката, технологиите или бизнеса, към преодоляване на конкуренцията. Независимо от това, идеята за новост е все още централна, макар и недостатъчна. Необходими са също уместност и ефективност, както и морал и етичност. Важно е също да се прави разлика между креативността във възвишеното (голямата креативност) и във всекидневния смисъл (малката креативност). Въпреки че и креативността и интелигентността изискват знания и усилия, те могат да бъдат разграничени една от друга и почти същото може да се каже и за креативността и решаването на проблеми (Clopely, A.J., 2011). Луис Басат смята, че: „Креативността е да направиш нещо различно и по-добре от начина, по който до този момент се е правилото това” (Басат, Л., 2016). Някои автори извеждат на преден план качествата на творческата личност. Здравко Райков (2014) посочва, че „креативната личност е самостоятелна, гъвкава, открита е към всевъзможни експерименти и промени. Способна е бързо да преминава от един ракурс на виждане към друг, да сменя подходи и решения, да предлага противоречиви хрумвания и необичайни съчетания на елементи и понятия. Креативната личност е увлечена в това, което прави, тя е вдъхновена, ентузиазизирана, инициативна. Тя е вечно неудовлетворена, стреми се към самоусъвършенстване и не спира да се конкурира със самата себе си” (Райков, З., 2014). Много съвременни автори използват термина „творческа интелигентност”. Според Т. Бюзан (2013) творческата интелигентност представлява способността за раждане на нови идеи, да се разрешават проблеми по оригинален начин като тази способност те откроява от тълпата, прави те различен чрез „въображението, поведението и продуктивността” Подобно на Е. Де Боно смята, че може да бъде усвоена и развита и по този начин да бъде увеличена изобретателността на индивида. Неговото схващане е, че „силата на творческата интелигентност се крие в развиването и усъвършенстването на редица способности, които съставляват творческата интелигентност. Той определя тези способности като: картографиране на идеи - способността за онагледяване на мисли; находчивост - скоростта и лекотата на раждане на идеи като мерило за творческа производителност; съобразителност - способност за раждане на различни видове идеи, прилагане на различни подходи и разнообразни стратегии, обмисляне на различни гледни точки, преосмисляне на стари концепции и преобръщане наопаки утвърдени разбирания чрез използване на всички сетива за създаване на новата идея; самобитност - създаване на лични, необикновени, своеобразни, ексцентрични идеи; задълбоченост - развиване, разширяване, задълбочаване на първоначалната мисъл, разработване на централната мисъл в различни посоки; асоцииране- асоциациите са източник за развиване всички аспекти на изобретателността и съзидателността. (Бюзан, Т., 2013). Едуард де Боно въвежда термина „латерално мислене”, като по-особен вид творческо мислене - странично, нелинейно, нестандартно, чрез което се създават нови свежи идеи, ефективни решения на проблеми, стимулира се любопитството и иновативността. Латералното мислене представлява „творческо мислене, ангажирано с променящи се идеи, възприятия и концепции” (Де Боно. Е., 2009). Авторът дефинира този вид мислене като „метод за творческо мислене стъпка по стъпка, с разработени практически техники, които могат да се използват съзнателно” (Де Боно, 2009). Според Едуард Де Боно това е способността да се организира информацията по нетрадиционен начин, водещ до методи за решаване на проблемите и ситуациите, които се отклоняват от установените. Терминът „латерално мислене”, въведен от Е. Де Боно отдавна е част от съвременния език. Включен е в авторитетни речници като Oxford Dictionary (2016). Определението за латерално мислене в речника “Оксфорд” е формулирано като „решаване на проблеми с недириктни и творчески подходи”. Посланието на Едуард де Боно към всички нас е, че не трябва да се задоволяваме само с мислене, основаващо се на истината, логиката и аргумента, а в съвременната парадигма трябва да търсим мислене, което да създава стойност, трябва да създаваме стойност. Едуард де Боно е безспорен авторитет в преподаването на мисленето като умение. Системата за “паралелно” или „латерално мислене” е силна и демократична стратегия предназначена за всички възрасти, за хора с различен социален опит и интелектуални възможности. По същия начин творчеството, подобно на интелигентността, се притежава от всички, не само от няколко гения и може да се развие, също като интелигентността, т.е. всеки може да стане по-креативен (Jacobs, G.; Lawson, N., 2017). Много автори дават различни дефиниции на творчеството, като засягат различни негови конструкти. В някои от съществуващите дефиниции се вземат под внимание двата критерия “уникалност” и “стойност”. Много от съвременните и изследвания са насочени в тази посока, т.к. все още не е постигнат консенсус. Разбирания, схващания, аспекти, концепции, разработки за творчеството показват доколко продуктите на креативната дейност и иновациите са резултат от активно конструиране на ново построение, кои са важните компоненти за определяне на стойността при патентоването, има ли полезност, ценност и естетическа стойност, оригиналност. Твърдението на Дейн Кийт Симонтон (2018) е, че всеки опит да се дефинират творческите идеи не може да бъде напълно успешен, без да се дефинира и уточни какво са некреативните идеи. Този аргумент започва с определяне на три параметъра, които характеризират една потенциално

творческа мисъл: първоначалната вероятност на идеята (p), крайната полезност (u) и предварителното познание на създателя за тази полезност (v). След това трите параметъра водят до трикритериална мултипликативна дефиниция за "лично творчество", а именно $c = (1 - p) "u" (1 - v)$, където първият фактор показва оригиналност и изненада за третия фактор. Въпреки че творчеството може само да се увеличи като оригиналност, полезност и изненада за единството на подхода визира, че, същата дефиниция показва, че има "седем" различни начина, по които творчеството може да се сведе до минимум. Тези алтернативи са идентифицирани като (а) рутинни, репродуктивни или обичайни идеи; блажено невежество. Ако третият параметър v е пропуснат, тогава броят на творческите и нереактивните резултати се свежда само до четири, което прави творчеството неразлично от ирационалното (Simonton, D., 2018). Широк подход към творчеството приемат и разглеждат как сътрудничеството може да стимулира творчеството Джордж М. Джейкъбс, Нимрод Деланте Лосън (2017). Тълкуват конкретни ситуации, например група от ученици са креативни, дори ако някой друг някъде преди това е направил нещо подобно, стига продуктът на учениците да е нов за тях. Също така смятат, че творчеството може да се появи във всяка област, а не само в това, което традиционно се възприема като творческо изкуство, като живопис и музика. Върху въпроса кои и колко фактори трябва да формират определението се фокусират Селкук Акар, Синди Бърнет, Джон Кабра (2017). Проучването им възприема емпиричен подход към въпроса, като вземат предвид различни перспективи като стандартната дефиниция на творчеството, дефиницията на патентното ведомство на САЩ и модела за анализ на творческите продукти. Изследвани са полезността на четири основни фактора на творчеството - оригиналност, стойност, изненада и естетика в контекста на 3 вида продукти: идеи, ежедневни продукти и социално признати продукти. Основният фокус на проучването е да разкрие кои от тези 4 фактора са най-важни за творчеството. Анализите включват креативност и иновации. Данните, събрани както от експерти, така и от неспециалисти показват, че оригиналността е най-силната корелация както на креативността, така и на иновациите. Изненадата обяснява значително разнообразие в креативността над оригиналността и стойността, която подкрепя дефиницията на триизмерното патентно ведомство. Въпреки това, тя играе по-малко важна роля в обяснението на различията в иновациите. Естетиката също е значително свързана с творчеството във всички видове продукти, но най-вече не е свързана с иновациите (Acar, S.; Burnett, S.; Cabra, J., 2017). Настоящите дефиниции на творчеството почти универсално включват „стойност“ като един от критериите, констатира Робърт Вайсберг (2015). Разглежда проблема, който възниква в резултат на включването на стойността в тези определения. Стойността, приписвана на някакъв продукт, е резултат от субективна преценка, която подлежи на промяна през поколенията. Обсъжда алтернативна дефиниция на креативността, основана на критерия за преднамерена новост, която не включва стойност под никаква форма (Weisberg, R., 2015). В изследване на потенциала за насърчаване на творчеството на учениците в практическите дейности за решаване на проблеми в областта на инженерния дизайн са взети под внимание два вида дефиниции: концептуална дефиниция на творчеството, която счита продуктът за творчески, ако е едновременно нов и подходящ, полезен, ценен; оперативна дефиниция на творчеството при която продуктът или отговорът се считат за творчески, доколкото съответните наблюдатели се съгласяват. Подходящи наблюдатели са тези, които са запознати с областта, в която продуктът е бил създаден, или отговорът е артикулиран. Творческите резултати, търсени в учебната програма за инженерно проектиране, са оценявани с помощта на метода за три основни измерения (креативност, техническа сила и естетическа привлекателност) и за девет допълнителни критерия (нова идея, новаторска употреба на материали, сложност, организация, чистота, усилия очевидно, харесване, приятна форма или формата и цвят, стойност), (Journal of Technology Education Vol. 27 No. 1, 2015). Констатацията на Панайотис Кампилис, Юри Валтанен (2010), че доскоро повечето научни изследвания в областта на творчеството се фокусират върху положителната му страна и смятат, че творчеството може да бъде не само желателен ресурс, но и потенциална заплаха. За предефиниране на творчеството анализират дефинициите и анализът на данните показва, че по-голямата част от дефинициите за креативност не подчертават отрицателните аспекти на концепцията. Предлагат цялостна дефиниция на творчеството и триизмерна аналитична рамка за изследване на нейните последствия, положителни или отрицателни. Подчертават необходимостта от преминаване към нова ера на „съзнателна креативност“, в която всички хора се считат за достатъчно способни и мъдри, за да „създадат нещо етично и конструктивно“ за всички в обществото (Kampyulis, P.; Valtanen, J., 2010). Дийн Кийт Симонто (2012) споделя, че напоследък творчеството привлича значителни теоретични и емпирични изследвания, изследователите все още не са постигнали консенсус за това как най-добре да се определи явлението. За да се постигне консенсус, предлага определение, чиято модифицирана версия използва критериите за новост, полезност и изненада. Тази дефиниция с три критерия (добавянето на третия критерий) има критични последствия за разбирането на явлението. Казва, че творчеството се третира не

само с превъзходна изтънченост, но и парадокси, които се появяват при най-често срещаната дефиниция с два критерия и лесно изчезват, когато в анализа е включен третият критерий. Следователно концептуалните различия между дефинициите на два и три критерия не са тривиални (Simonton, D., 2012). Кен Робинсън (2015) смята, че творчеството е процес на създаване на оригинални идеи, които имат стойност и още две концепции, които трябва да се имат предвид: въображение и иновация. Въображението е коренът на творчеството, способността да се припомнят неща, които не присъстват в сегивата ни. Креативността въвежда въображението да работи. Иновациите реализират нови идеи на практика. Той смята, че съществуват различни митове за творчеството: само специални хора са креативни; творчеството е само за изкуствата; креативността не може да се учи; всичко е свързано с безпрепятствено „самоизразяване”. “Творчеството черпи много сили, които всички ние имаме по силата на това, че сме хора.” Това е динамичен процес, който често включва осъществяване на нови връзки, пресичане на дисциплини и използване на метафори и аналогии. Да бъдеш креативен не е само да имаш идеи, включва прецизиране, тестване и фокусиране върху това, което правиш. Става въпрос за оригинално мислене от страна на индивида, а също и за преценка критично дали работата в процеса има правилна форма и си струва, поне за човека, който го произвежда. Творчеството не е противоположно на дисциплината и контрола. Обратното, творчество във всяка област може да включва дълбоко фактологията и високи нива на практически умения. Усъвършенстването на творчеството е едно от най-интересните предизвикателства, защото е динамично, а не е линеен процес, в който трябва да се научат всички необходими умения, преди да се започне (Robinson, K., 2015). Творчеството е сложен феномен - едновременно продукт, процес, комплекс от личностни характеристики и само при отчитането на всички може да бъде разбрано и дефинирано. В много разработки се посочват основните структурни компоненти на креативността: интуиция, въображение, естетическо чувство за красота, способност да се откриват аналогии, интерес към парадокси, смелост и независимост на съжденията, склонност към съмнение и др. Творчеството заедно с образователните технологии, като основни конструкти на образованието на 21. век са изследвани Дана Хенриксен, Пуня Мишра, Петра Фисер (2016). Смятат, че творчеството става все по-важно, като едно от най-важните и забележителни умения за успех в 21-ви век. Предлагат определение на творчеството и показват, че творчеството се появява и съществува в рамките на една система, а не само на ниво отделни процеси. Предполагат, че ефективното вливане на творчество и технологии в образованието трябва да бъде разглеждано на ниво образование, оценка и образователна политика. Предлагат изследователски и практически насоки с широки препоръки в тези три области, изграждане дискурс около вливането на творческо мислене и технологии в образователните системи на 21. век (Henriksen, D.; Mishra, P.; Fisser, P., 2016).

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С помощта на подобни изследвания през последните години изследователи и психолози подреждат една мозайка, която очертава общите контури на способността за творчество, или креативността. В общи линии те са следните: възприемчивост към нови, необикновени идеи и продуцирането на такива, дивергентен, евристичен тип на мислене, водещ в различни направления, богатство, активност и оригиналност на въображението, чувствителност и толерантност към неяснотите и двусмислието, настойчивост в търсенето на решения, нестандартност в решаването на проблеми и др. Има много определения на творчеството, нито едно от които не е общоприето. Различните теоретици, изследователи или педагози могат да използват термина креативност, като се отнасят до различни негови конструкти. Характеристики и индикатори за креативност са новост, стойност, изненада, гъвкавост, оригиналност и нестандартно (нелинейно, латрално, странично, метафорично) мислене за генериране на идеи и решаване на проблеми, както и отчитането на креативността като процес на създаване на творчески продукт (материален) и създаване на креативна идея в резултат на креативно мислене (нематериален), което формира *иновативността*.

ЛИТЕРАТУРА

Басат, Л. (2016). Креативността. София: Колибри

Бюзан, Т. (2013). Силата на творческата интелигентност. София: Изток-Запад.

Корсини, Реймънд Дж. (1998). Енциклопедия по психология. София : Наука и изкуство. Михова, М., Михова,

М. (2014). Образователна политика на европейския съюз, Проблеми и приоритети, Пловдив: Асарта, 79-89

Райков, З. (2014). Креативната комуникация. София: Фабер.

Де Боно, Е. (2009). Как да развием творческото мислене. София: Кибее.

-
- Acar, S.; Burnett, C.; Cabra, J. F. (2017). Ingredients of Creativity: Originality and More. *Creativity Research Journal*, 29 (2), 133-144
- Byron, K. (2006). Creative Problem Solving. teaduskond/Instituudid/biorobootika/Cachia R., Ferrari, A., Mutka, K. and Punie, Y. (2010). Final Report on the Study on Creativity and Innovation in Education in the EU Member States. (<http://bookshop.europa.eu>)
- Clopley, A.J. (2011). Definitions of creativity, *Encyclopedia of creativity*, 511-524. San Diego, CA: Academic
- Developing Instrumentation for Assessing Creativity in Engineering Design. *Journal of Technology Education*, Vol. 27 No. 1, Fall 2015.
- Henriksen, D.; Mishra, P.; Fisser, P. (2016). Infusing Creativity and Technology in 21st Century Education. A Systemic View for Change Educational Technology & Society, 19 (3), 27-37.
- Jacobs, George M.; Lawson, N. D. (2017). Collaboration Can Promote Students' Creativity. *Creativity Research Journal*.
- Kampylis, P. G.; Valtanen, J. (2010). Redefining Creativity--Analyzing Definitions, Collocations, and Consequences. *Journal of Creative Behavior*, 44 (3), 191-214.
- Kharkhurin, A. V. (2014). Creativity.4in1: Four-Criterion Construct of Creativity. *Creativity Research Journal*, 26 (3), 338-352.
- Martin, L.; Wilson, N. (2017). Defining Creativity with Discovery. *Creativity Research Journal*, 29 (4), 417-425.
- Oxford Dictionary, Определение за латерално мислене в речника “Оксфорд” https://en.oxforddictionaries.com/definition/lateral_thinking, 21.10.2016
- Runco Mark, Jaeger Garrett J. (2012). Comments and corrections The Standard Definition of Creativity. *Creativity research journal*, 24 (1), 92-96, Copyright: Taylor & Francis Group LLC.
- Robinson, K. (2015). Creativity Is In Everything, Especially Teaching.
- Simonton, Dean Keith (2018). Defining Creativity: Don't We Also Need to Define What Is "Not" Creative? *Journal of Creative Behavior*, 52 (1), 80-90.
- Simonton, D. K. (2012) .Taking the U.S. Patent Office Criteria Seriously: A Quantitative Three-Criterion Creativity Definition and Its Implications. *Creativity Research Journal*, 24 (2-3), 97-106.
- Weisberg, R. W. (2015). On the Usefulness of "Value" in the Definition of Creativity. *Creativity Research Journal*, 27 (2), 111-124.